

АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО І ПРОЦЕС; ФІНАНСОВЕ ПРАВО

УДК 342.9:355.457(477)

I. I. Байдюк

магістр кафедри адміністративного, господарського права
та фінансово-економічної безпеки
Навчально-наукового інституту права
Сумського державного університету

О. М. Рєзнік

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри адміністративного, господарського права
та фінансово-економічної безпеки
Сумського державного університету

ВЗАЄМОДІЯ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ З ГРОМАДСЬКИМИ ФОРМУВАННЯМИ З ОХОРОНИ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ І ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ

У статті визначено роль інститутів громадянського суспільства під час охорони громадського порядку й державного кордону як на нормативному, так на організаційному рівнях. Проведено аналіз нормативно-правових актів, які стосуються безпосередньо організації взаємодії Державної прикордонної служби України з громадськими формуваннями з охорони громадського порядку і державного кордону. Окреслено завдання, принципи та напрями такої взаємодії.

Ключові слова: державний кордон, Державна прикордонна служба України, інститути громадянського суспільства, громадські формування з охорони громадського порядку і державного кордону, взаємодія.

Постановка проблеми. Результативне функціонування Державної прикордонної служби України (далі – ДПС України) є одним із важливих аспектів формування України як суверенної держави. Очевидним є той факт, що міцна держава неможлива без розвинених інститутів громадянського суспільства, що є дієвим чинником державотворення в межах правового поля. Громадські формування з охорони громадського порядку і державного кордону є саме тим інститутом громадянського суспільства, які виконують різновекторні функції, починаючи з надання допомоги підрозділам Державної прикордонної служби України у виявленні та затриманні порушників правил перетину державного кордону, профілактики правопорушень, проведення масово-роз'яснювальної роботи, участі в охороні державного кордону,

здійснення контролю за дотриманням режиму державного кордону, участі в спостереженні за місцями роботи й відпочинку поблизу кордону, участі в заходах з профілактики порушень або спроб порушення державного кордону та режиму в пунктах пропуску через державний кордон, незаконного переміщення через державний кордон вантажів, предметів, матеріалів та іншого майна тощо.

Актуальність дослідження взаємодії ДПС України з громадськими формуваннями з охорони громадського порядку і державного кордону зростає пропорційно збільшенню кількості різних правопорушень під час перетину державного кордону. У тих умовах, які склалися сьогодні в Україні, постає гостра потреба в узгодженні дій правоохоронних сил і громади як на нормативному, так і на організаційному рівнях.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Останніми роками зросла кількість публікацій, присвячена різним аспектам взаємодії та координації в діяльності правоохоронних органів загалом та органів охорони державного кордону зокрема.

Теоретичні засади взаємодії між органами державної влади висвітлювали в роботах такі науковці, як В.Б. Авер'янов, О.М. Бандурка, Ю.П. Битяк, В.К. Колпаков, Н.Р. Нижник, О.І. Остапенко, В.М. Плішкін, Л.О. Фещенко, В.О. Шамрай та інші вчені. Практичний інтерес становлять розробки науковців фахівців з питань діяльності органів охорони державного кордону, таких як В.Л. Зьолка, Д.С. Каблов, Р.А. Калюжний, І.П. Кушнір, М.О. Король, М.М. Литвин, Р.М. Лящук, В.О. Назаренко, О.Г. Мельников, Ю.В. Потомський, В.В. Половников, Л.В. Серватюк.

Метою статті є аналіз правових, теоретичних практичних основ взаємодії ДПС України з громадськими формуваннями з охорони громадського порядку і державного кордону.

Виклад основного матеріалу. Беззаперечним є положення, що взаємодія ДПС України з громадськими формуваннями з охорони громадського порядку і державного кордону є необхідною передумовою успішного виконання покладених на неї завдань. Як свідчить практика, організована та регламентована взаємодія значно поліпшує результати в забезпеченні правопорядку. Разом із тим стан взаємодії в деяких аспектах потребує вдосконалення.

Налагодження ефективної взаємодії органів ДПС України з громадськими формуваннями з охорони громадського порядку і державного кордону відбувається в рамках схваленої в листопаді 2007 року Розпорядженням Уряду № 1035-р Концепції сприяння органами виконавчої влади розвитку громадянського суспільства.

Так, у 2017 році через державний кордон у встановленому порядку піддано прикордонному контролю та оформлено в установленому порядку 97,3 млн. осіб і 20,8 млн. транспорту, виявлено 3,7 тис. кримінальних і 98,3 тис. адміністративних правопорушень [1].

Водночас результати діяльності ДПС України також залежать від залучення громадськості до охорони державного кордону та свідомого населення держави. Так, протягом 2017 року спільно з членами громадських формувань виставлено більше ніж 15,8 тис. прикордонних нарядів та отримано від них близько 600 інформувальних повідомлень про можливу протиправну діяльність на

кордоні. Загалом за сприяння й участі небайдужих жителів прикордоння у звітному періоді затримано 471 правопорушника законодавства з прикордонних питань: за спробу незаконного перетинання державного кордону – 128 осіб, з них – 23 незаконні мігранти; за порушення правил прикордонного режиму – 312 осіб; за порушення правил використання об'єктів тваринного світу – 31 особу; виявлено товарів на загальну суму близько 110 тис. грн., вилучено 3 од. зброї. Натепер в інтересах охорони державного кордону на ділянках органів і підрозділів охорони державного кордону створено та діє 418 громадських формувань, до складу яких уходить понад 5800 членів [1].

Передумовою взаємодії ДПС України з громадськими формуваннями з охорони громадського порядку і державного кордону є передусім право створювати в установленому цим Законом порядку громадські об'єднання для участі в охороні громадського порядку й державного кордону, сприяння органам місцевого самоврядування, правоохоронним органам, Державній прикордонній службі України та органам виконавчої влади, а також посадовим особам у запобіганні адміністративним правопорушенням і злочинам і припиненні адміністративних правопорушень і злочинів, захисті життя і здоров'я громадян, інтересів суспільства й держави від протиправних посягань тощо.

Громадські формування з охорони громадського порядку і державного кордону можуть бути створені у вигляді:

- 1) зведених загонів громадських формувань,
- 2) спеціалізованих загонів (групи) сприяння Національній поліції та ДПС України,
- 3) асоціації громадських формувань тощо.

Правовою основою взаємодії ДПС України та громадських формувань з охорони громадського порядку і державного кордону є Конституція України, Закони України: «Про державний кордон України», «Про Державну прикордонну службу України», «Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону», «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань», Накази МВС України: «Про затвердження Інструкції про роботу з громадськими формуваннями з охорони державного кордону», «Про затвердження Інструкції про порядок придбання, видачі та зберігання спеціальних засобів членів громадських формувань з охо-

рони громадського порядку» й інші нормативно-правові акти, а також положення (статути) цих формувань, узгоджені з керівництвом відповідного територіального органу Національної поліції, підрозділу ДПС України, а також виконавчого органу ради, на території якої діятиме це громадське формування.

Принципами взаємодії ДПС України з громадськими формуваннями з охорони громадського порядку і державного кордону є такі:

- 1) гуманізму;
- 2) законності;
- 3) гласності;
- 4) добровільності;

5) додержання прав і свобод людини та громадянина, прав і законних інтересів юридичних осіб, рівноправності членів цих формувань.

Координацію діяльності громадських формувань з охорони громадського порядку і державного кордону здійснюють, відповідно, місцеві державні адміністрації та органи місцевого самоврядування. Повсякденна (оперативна) діяльність таких формувань організовується, спрямовується й контролюється відповідними органами Національної поліції, підрозділами ДПС України [2].

Інструкцією про роботу з громадськими формуваннями з охорони державного кордону передбачено, що організація діяльності громадських формувань полягає у визначенні форм і способів їх застосування в охороні державного кордону з урахуванням специфіки місцевих умов, плануванні спільно з керівними й виконавчими органами (штабами, координаційними радами, правліннями) громадських формувань порядку використання їх членів на певний період, узагальненні проведених заходів і підбитті підсумків діяльності. Контроль за діяльністю громадських формувань здійснюється уповноваженими посадовими особами Адміністрації Держприкордонслужби, регіональних управлінь, органів охорони державного кордону на підставі службового завдання, а також уповноваженими службовими особами підрозділів охорони державного кордону під час спільного патрулювання й виставлення спільних прикордонних нарядів у межах контрольованого прикордонного району, прикордонної смуги; виконання конкретних доручень начальника відповідного підрозділу охорони державного кордону; спільного з місцевими державними адміністраціями та органами місцевого самоврядування заслуховування повідомлень і звітів керівників громадських формувань [3].

Стаття 9 Закону України «Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону» [2] визначає такі завдання громадських формувань з охорони громадського порядку і державного кордону у сфері охорони державного кордону:

1) надання допомоги підрозділам ДПС України у виявленні та затриманні осіб, які порушили або намагаються порушити державний кордон чи провадять іншу протиправну діяльність на кордоні;

2) сприяння військовослужбовцям ДПС України в охороні державного кордону, виключної (морської) економічної зони України, а також здійснення контролю за дотриманням режиму державного кордону, прикордонного режиму й режиму в пунктах пропуску через державний кордон, проведення разом із ними пропуску громадян до місць відпочинку й роботи;

3) надання допомоги підрозділам ДПС України у виявленні умов і причин, які можуть призвести до злочинної діяльності на кордоні, і вжиття заходів щодо їх усунення;

4) участь у спостереженні за місцями роботи й відпочинку поблизу кордону та за прикордонними інженерними спорудами;

5) участь у заходах ДПС України з профілактики порушень або спроб порушення державного кордону і режиму в пунктах пропуску через державний кордон, незаконного переміщення через державний кордон вантажів, предметів, матеріалів та іншого майна.

Громадські формування з охорони громадського порядку і державного кордону у сфері охорони державного кордону є елементом участі громадськості в забезпеченні захисту національних інтересів України у сфері безпеки державного кордону України, демократичного цивільного контролю над правоохоронними органами [3].

Громадянське суспільство активно сприяє процесам політичної демократизації, набуття державою ознак правової, відстоюючи матеріальну й духовну незалежність людини від держави, домагаючись правової гарантії такої незалежності, захисту приватних і суспільних інтересів людей. Разом із тим має бути зворотний зв'язок державних інститутів з громадськістю, оскільки правова держава має реагувати на запити й потреби асоційованого громадянства, видавати відповідні законодавчі акти та слідувати за їх виконанням. Іншими словами, вона повинна створити ситуацію правової захищено-

сті громадян, сформувати сприятливе правове поле для діяльності створюваних ними громадських інститутів [4].

Проектом Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону» від 27.10.2017 за № 7245 передбачено таке:

– можливість утворення громадських формувань у складі від 5 осіб у населених пунктах, розташованих у межах контрольованих прикордонних районів, що дасть змогу створювати такі формування в малонаселеній місцевості прикордоння;

– спрощення процедури погодження статутних документів громадських формувань;

– розширення кола службових осіб, уповноважених віддавати доручення членам громадських формувань;

– надання повноважень територіальним органам Національної поліції та органам Держприкордонслужби здійснювати контроль за дотриманням громадськими формуваннями вимог їхніх статутних документів і подавати заяви до суду щодо примусового припинення діяльності громадського формування в разі порушення ним вимог законодавства або невиконання протягом року покладених завдань;

– розширення повноважень щодо заохочення найактивніших членів громадських формувань за участь у забезпеченні охорони громадського порядку і державного кордону.

Висновки і пропозиції. Отже, особливого значення набуває проблема взаємодії інститутів громадянського суспільства з органами державної влади України. Нині ця взаємодія відбувається в різних правових формах. Так, участь громадських формувань з охорони громадського порядку і державного кордону у правоохоронній діяльності держави забезпечується шляхом реалізації права складати протоколи про адміністративні правопорушення; участі в діяльності органів внутрішніх справ щодо забезпечення охорони громадського порядку; реалізації права вживати спільно з працівниками правоохоронних органів заходів щодо припинення адміністративних і кримінальних правопорушень;

безпосередньої участі громадських формувань з охорони громадського порядку і державного кордону з органами ДПС України в охороні державного кордону.

Список використаної літератури:

1. Офіційний сайт ДПС України / Головна / Діяльність / Охорона кордону / Громадські формування з охорони громадського порядку і державного кордону. URL: <https://dpsu.gov.ua/ua/gromadski-formuvannya-z-ohoroni-derzhavnogo-kordonu/>.
2. Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону: Закон України від 22.06.2000 № 1835-III. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1835-14>.
3. Про затвердження Інструкції про роботу з громадськими формуваннями з охорони державного кордону: Наказ МВС України від 15.09.2014 № 948. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1210-14>.
4. Взаємодія держави та інститутів громадянського суспільства: Роз'яснення Міністерства юстиції України від 03.02.2011. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0018323-11/conv?lang=uk>.
5. Про затвердження Інструкції про порядок придбання, видачі та зберігання спеціальних засобів членів громадських формувань з охорони громадського порядку: Наказ МВС України від 27.04.2009 № 183. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0644-09>.
6. Калюжний Р.А., Кушнір І.П. Правове забезпечення взаємодії публічної адміністрації у прикордонній сфері. Київ: «МП Леся», 2015. 224 с.
7. Про схвалення Концепції інтегрованого управління кордонами: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 28.10.2015 № 1149-р. Офіційний вісник України. 2015. № 90. С. 1291.
8. Зьолка В.Л. Шляхи удосконалення правової регламентації взаємодії громадян та державної прикордонної служби України у сфері охорони державного кордону України. Південноукраїнський правничий часопис. 2014. № 3. С. 38–41. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pupch_2014_3_13.
9. Зьолка В.Л. Адміністративно-правовий статус об'єднань громадян як суб'єктів охорони державного кордону України. Наука і правоохорона. 2014. № 2. С. 62–70. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nip_2014_2_12.

Байдюк И. И., Резник О. В. Взаимодействие Государственной пограничной службы Украины с общественными формированиями по охране общественного порядка и государственной границы

В статье определена роль институтов гражданского общества при охране общественного порядка и государственной границы как на нормативном, так и на организационном уровнях. Проведен анализ нормативно-правовых актов, касающихся непосредственно организации взаимодействия Государственной пограничной службы Украины с общественными формированиями по охране общественного порядка и государственной границы, определены задачи, принципы и направления такого взаимодействия.

Ключевые слова: государственная граница, Государственная пограничная служба Украины, институты гражданского общества, общественные формирования по охране общественного порядка и государственной границы, взаимодействие.

Baidiuk I. I., Rieznik O. M. Interoperability of the State Border Service of Ukraine with community formations for the protection of the public order and the state border

The article defines the role of civil society institutions in the protection of public order and the state border both at the normative and at the organizational level. The analysis of legal acts relating directly to the organization of interaction of the State Border Service of Ukraine with public formations for the protection of public order and the state border was carried out, the objectives, principles and directions of such interaction were determined.

Key words: state border, State Border Service of Ukraine, civil society institutions, public formations for the protection of public order and the state border, interaction.